

УДК 377.6.047

А. МЕЛЬНИК

Білоцерківський національний аграрний університет

КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Проаналізовано суть контекстного навчання та особливості його застосування у процесі професійного іншомовного спілкування студентів немовних вищих навчальних закладів.

***Ключові слова:** контекстне навчання, професійне іншомовне спілкування, завдання квазіпрофесійного характеру, професійний автентичний текст.*

Постановка проблеми. Необхідною умовою успішної професійної діяльності та подальшого саморозвитку фахівців є не тільки об'єм знань за фахом, але й здатність майбутніх випускників факультетів немовних спеціальностей (юристів, аграріїв, екологів тощо) до їх творчого застосування в реалізації завдань фахового спрямування, спроможність здійснювати іншомовне спілкування в професійному аспекті.

Сучасна освіта вимагає підходу, який би повноцінно відображав специфіку майбутньої професійної діяльності студентів. Ще у 1904 році Отто Єсперсен наголошував на необхідності «пізнавати мову через значущу комунікацію» [8, с. 126]. Все, що потрібно, – це інтегративний підхід, котрий пов'язує вивчення мови і засвоєння змісту, розглядає мову як засіб пізнання та визнає роль контексту в комунікації [10, с.1-2].

Доказом розширення сфери застосування іноземних мов професійного спрямування в навчальному процесі є розробка методики «English for Specific Purposes», суть якої полягає в новому підході до змісту навчання відповідно до мети, яку ставить перед собою той, хто навчається. Дана навчальна програма розроблена з урахуванням комунікативних потреб студентів, що здобувають фах у різних сферах людської діяльності [9]. Це дає можливість перетворити іноземну мову (ІМ) в професійно значущий предмет для досягнення основної мети всього навчального процесу у вищій школі – підготовки компетентного висококваліфікованого фахівця.

Водночас треба констатувати, що **аналіз наукових досліджень та публікацій**, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, свідчить про:

- необхідність детального розгляду аспектів застосування концепції контекстного навчання у зв'язку з його продуктивністю у професійній підготовці майбутніх фахівців (А. Вербицький, М. Бургін, Т. Дубовицька, М. Кларін, Н. Лаврентьева, В. Теніщева та ін.);

- актуальність питання поліпшення якості іншомовної підготовки майбутніх фахівців різного професійного спрямування у ВНЗ (Т. Аванесова, С. Заскалета, С. Кожушко, Л. Морська, А. Самсонова, О. Тарнопольський та ін.).

Процес професійного іншомовного спілкування в умовах вищої школи має чимало можливостей для повноцінного розвитку студента як особистості і професійно компетентного фахівця. Однак вони використовуються ще не в повному обсязі, про що свідчать, зокрема, суперечності між:

- абстрактним предметом навчальної діяльності (тексти, програми, інші знакові системи) та реальним – у професійній;

- цілісністю змісту професійної діяльності та оволодінням нею студентом через багатоманітність предметних галузей (наук, навчальних дисциплін);

- адекватністю форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів та форм професійної діяльності фахівців;

- тенденцією до професіоналізації викладання ІМ у немовному ВНЗ та здійсненям його навчання фактично окремо від формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Як зауважує В. Теніщева, у більшості досліджень професійна іншомовна комунікативна компетенція студента виступає, перш за все, як здатність здійснювати комунікативну мовленнєву поведінку згідно із задачами гіпотетичних ситуацій іншомовного спілкування, у навчанні відтворюється переважно зовнішня, знакова подібність, а не цілісний зміст професійної діяльності, пов'язаної з використанням ІМ [7].

Невизначеність шляхів розв'язання окремих суперечностей системи професійної підготовки майбутніх фахівців у процесі іншомовного спілкування зумовили **мету** нашого дослідження – визначення особливостей керування процесом професійного іншомовного спілкування студентів нефілологічних спеціальностей на засадах контекстного навчання.

Для досягнення поставленої мети визначено головні **завдання**: висвітлити природу контекстного навчання та проаналізувати шляхи його реалізації в здійсненні професійної іншомовної підготовки зазначеної категорії студентів.

Виклад основного матеріалу. Слово «контекст» може мати широкий зміст: ним можна назвати фізичну дію, вчинок, репліку, систему мотивів. Контексти можуть бути соціальними, поведінковими, емоційними, історичними, культурними, діяльнісними. В аспекті нашого дослідження поняття «контекст» є змістоутворюючою категорією в теорії знаково-контекстного навчання, а у відповідній технології забезпечує рівень особистісного включення того, хто навчається, у процеси пізнання та оволодіння професійною діяльністю [1; 2].

Організація активності майбутніх фахівців відповідно до закономірностей переходу від навчальних текстів, знакових систем як матеріальних носіїв минулого досві-

ду до професійної діяльності, що має спільний характер і відбувається в умовах, які динамічно змінюються і тому є щоразу новими, становить сутність контекстного навчання. На думку дослідників [3; 4], контекстне навчання зміщує акценти з пасивної абсорбції окремих пластів професійної інформації та готових знань на формування у студентів готовність здійснювати професійні функції.

Концепція контекстного навчання була розроблена А. Вербицьким у 1991 році. Навчальний матеріал подається у вигляді навчальних текстів – знакових систем (звідси «знаково-контекстне» навчання або, спрощено, контекстне навчання) – і, подібно до традиційної освіти, виступає як інформація для засвоєння. Проте, особливість даного навчання в тому, що «засвоєння абстрактних знань, знакових систем начебто накладено на канву майбутньої професійної діяльності, але, навчаючись, вони мають справу не з порціями інформації, а з ситуаціями, в контексті яких закладені і знання, і умови їх застосування» [3, с. 46]. Знання, уміння, навички подаються не як предмет, на який повинна бути спрямована активність студента, а як засіб вирішення задач діяльності фахівця.

Особлива увага приділяється реалізації поетапного переходу студентів до базових форм діяльності більш високого рангу. Так, до базових форм належать: *навчальна діяльність академічного типу* (власне навчальна діяльність – лекції, семінарські заняття, самостійна робота); *квазіпрофесійна діяльність* (ділові та дидактичні ігри, ігрові форми занять); *навчально-професійна діяльність* (науково-дослідна робота, виробнича практика, стажування, дипломне проектування). Як перехідні від однієї базової форми до іншої виступають: лабораторно-практичні заняття; імітаційне моделювання; аналіз конкретних виробничих ситуацій; розігрування ролей; спецкурси і спецсеінари тощо [2].

Як указує А. Вербицький, у контекстному навчанні за допомогою усієї системи форм, методів і засобів навчання (традиційних та нових) послідовно моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності студентів [4, с. 43]. Головне – щоб учіння не замкнулося саме на себе (навчатися, щоб отримувати знання), а виступило тією формою особистісної активності, яка забезпечує виховання необхідних предметно-професійних і соціальних якостей особистості фахівця [1; 2]. Предметний контекст професійної діяльності пов'язаний із формуванням професійного мислення, компетентних практичних дій фахівця. Автор звертає увагу на те, що зміст підготовки фахівця повинен проектувати соціальний зміст, що забезпечує здатність працювати в колективі, бути керівником, менеджером. Такий контекст задають гуманістичні умови навчання, творче середовище міжособистісної взаємодії та спілкування між викладачами і студентами.

Основна мета контекстного навчання – формування у межах навчальної діяльності студента його цілісної, внутрішньо-мотивованої професійної підготовленості як майбутнього фахівця. Ми виходимо з того, що таке навчання побудоване на задоволенні потреб тих, хто навчається, та вважається ефективним засобом отримання додаткових знань з обраної спеціальності, стимулювання розвитку пізнавальних інтересів та потреб, формування стійких позитивних мотивів навчання та усвідомлення цілей щодо оволодіння професією.

Відзначаючи це, припустимо, що керування процесом професійного іншомовного спілкування студентів немовних спеціальностей на основі контекстного навчання є одним із найбільш потужних шляхів подолання окремих суперечностей, властивих існуючій професійній іншомовній підготовці, оскільки мова є знаково-символічною системою.

ІМ виступає і засобом, і змістом, і результатом навчання. Вона є засобом якісного підвищення знань зі спеціальної сфери, і це веде за собою бажання оволодіти цим засобом [5, с. 191]. Ми керуємося тим, що студенти мають бути постійно включеними в професійно орієнтовану діяльність, яка потребує їх інтелектуальної активності в таких напрямках: засвоєння лексичного (термінологічного) шару, граматичних та структурних форм, притаманних окремому фаху; залучення студентів до

розширення своїх читацьких інтересів; оволодіння навичками наукового пошуку необхідної інформації і фактів у іноземній фаховій літературі; досягнення достатнього рівня розвитку основних видів мовленнєвої діяльності; оволодіння навичками самостійної діяльності, спрямованими на усне і писемне мовлення.

Контекстне навчання професійного іншомовного спілкування розглядається нами як підхід, за умов якого спілкування виступає як механізм професійної та соціальної взаємодії і сприяє засвоєнню норм та моделей мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, обумовлених соціумом країни, мова якої вивчається.

У процесі реалізації контекстного навчання первинне завдання викладача – проаналізувати інформацію про початковий рівень професійних та пізнавальних інтересів студентів до майбутньої професії, мотиви її вибору, а також систематизувати потреби студентів, які повинні бути в центрі процесу формування іншомовної професійної компетенції.

Досвід нашої роботи показав, що при вивченні ІМ у студентів немовних спеціальностей переважають дві категорії мотивів: пізнавальні, які зумовлені змістом навчального матеріалу і усвідомленням необхідності володіння певною інформацією, та соціальні, або мотиви комунікації, які пов'язані з потребою спілкування з іншими людьми, почуттям успіху.

Особливістю керування процесом професійного іншомовного спілкування студентів на засадах контекстного навчання є застосування *завдань квазіпрофесійного характеру*, значущою властивістю яких є наближення навчальної діяльності до професійної, а саме, завдання професійно-комунікативної діяльності з більшою концентрацією уваги на можливостях практичного використання набутих знань, мовних навичок та мовленнєвих умінь з метою адекватного застосування і функціонування у змодельованій (а у майбутньому – реальній) ситуації професійної діяльності.

У відповідності з принципом рольової організації процесу навчання, організована діяльність має відбуватися у формі діалогічного спілкування та рольової гри. Крізь призму нашого дослідження проектування професійно орієнтованих ситуацій у навчальному процесі ІМ базується на принципі імітаційного моделювання професійної діяльності. Саме реалізація цього принципу сприяє формуванню не тільки комунікативних умінь, але й створюють у майбутніх фахівців внутрішню мотивацію до вивчення мови.

Ефективними формами моделювання специфічних умов діяльності майбутніх фахівців можуть стати завдання моделювання реальних проблемних ситуацій та контекстуалізовані діалоги. Наприклад, ситуації до теми «Money laundering» для студентів юридичного факультету: Task 1. Discuss these questions. Is it easy or difficult in your country to conceal financial transactions from the «tax man»? Is there a strong «black» economy? Are you familiar with the concept of «laundering» money – turning «dirty» money into «clean» funds? Task 2. Write a short description of how money can be laundered. What kind of activities lend themselves to the easy disposal of cash into legitimate business?

Для розвитку навчально-пізнавальної активності студентів і підтримання її рівня впродовж усієї професійної діяльності на заняттях перевагу слід надати проблемним діловим іграм. Як вказує О. Тарнопольський, не проблемних ділових ігор взагалі не може бути. Завдання до ділової гри вважаються проблемними, якщо для їх виконання існують труднощі теоретичного та практичного характеру, які потребують творчого дослідження [6]. Стикаючись із складними завданнями, студенти переконуються в необхідності отримання нових знань. Однак складність навчального завдання призводить до підвищення інтересу лише в тому випадку, коли ця складність посилює.

Не менш важливими є навчальні матеріали, які мають створювати комунікативно-ситуативну, професійно мовну та мотиваційну основу. Використання професійно орієнтованих автентичних текстів для читання та аудіювання, фахових автентичних відеоматеріалів даватиме студентам можливість відчутти особливість «живої» мови, сприятиме розвитку якостей комунікативної гнучкості.

Базуючись на засадах освітньої психології, стандартний спосіб позитивного впливу на мотивацію студентів полягає у використанні в процесі навчання текстів іноземною мовою вузькогалузевої тематики [9]. Наприклад, автентичні тексти головних напрямків юриспруденції призначені для студентів спеціальності «Правознавство», оскільки вони найбільше відповідають цілям та завданням курсу і акцентують, що важливість тексту не зводиться до самого тексту, а до ролі, яку він повинен відігравати в процесі навчання. Досвід переконує, що така організація навчального процесу та характер навчально-пізнавальної діяльності студентів стають максимально-наближеними до реальної професійної діяльності, відтворюючи або імітуючи її.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумок, варто зазначити, що контекстне навчання ІМ є однією з найбільш вагомих предметних основ формування професійної діяльності фахівця, за якої метою діяльності студента стає здійснення комунікативної мовленнєвої поведінки згідно із задачами професійних ситуацій іншомовного спілкування, а у навчанні відтворюється цілісний зміст професійної діяльності, пов'язаної з використанням мови.

Особливостями керування процесом професійного іншомовного спілкування студентів немовних спеціальностей на засадах контекстного навчання є врахування потреб студентів у вивченні ІМ, що зумовлюються особливостями майбутньої професії, та розгоргання змісту професійної діяльності з урахуванням логіки розвитку комунікативних ситуацій. Провідними формами навчальної роботи виступають ділові ігри, завдання моделювання реальних проблемних ситуацій, контекстуалізовані діалоги.

Сформульовані висновки не претендують на вичерпне рішення питань, пов'язаних із використанням контекстного навчання в іншомовній підготовці у вищій школі. Зокрема, подальшого вивчення потребують проблеми реалізації даного підходу в гуманітарній підготовці студентів з використанням різноманітних методів активного навчання.

Список використаних джерел

1. Вербицкий А. А. *Активное обучение в высшей школе : контекстный подход : метод. пособие* / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
2. Вербицкий А. А. *Контекстное обучение : теория и технологии* / А. А. Вербицкий // *Новые методы и средства обучения. Педагогические технологии контекстного обучения* / Под ред. А. А. Вербицкого. – М. : Знание, 1994. – №2 (16). – С. 3–57.
3. Вербицкий А. А. *Игровые формы контекстного обучения* / А. А. Вербицкий. – М.: Знание, 1983. – 234 с.
4. Вербицкий А. А., Дубовицкая Т.Д. *Контексты содержания образования* / А. А. Вербицкий, Т.Д. Дубовицкая. – М.: РИЦ МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2003. – 80 с.
5. Гашин Е.Г. *Рівневий підхід до викладання іноземної мови професійного спілкування у технічному вузі* / Е.Г. Гашин // *Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем: техніка, економіка і управління*. – К.: КУЕТТ, 2003. – С. 191-192.
6. Тарнопольський О.Б. *Ділові ігри у навчанні іноземних мов для спеціальних цілей у вищій школі* / О.Б. Тарнопольський // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. – Чернігів, 2011. – Вип. 85. – С. 231-234.
7. Тенищева В.Ф. *Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01*. – М., 2008. – 44 с.
8. Hadley A.O. *Teaching Language in Context* / A.O. Hadley. – Boston: Heinle & Heinle Publishers, 1993. – 527 p.
9. Hutchinson T., Waters A. *English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach* / T. Hutchinson, A. Waters. – Cambridge University Press, 1987. – 179 p.
10. Mohan, Bernard A. *Language and content* / Bernard A. Mohan. – Addison-Wesley Publishing Company, 1986. – 143 p.

Мельник А.

Белоцерковский национальный аграрный университет, Украина

**КОНТЕКСТНОЕ ОБУЧЕНИЕ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИНОЯЗЫЧНОГО
ОБЩЕНИЯ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ**

В статье рассматривается суть теории контекстного обучения и особенности ее внедрения в процесс профессионального иноязычного общения студентов неязыковых вузов.

Ключевые слова: контекстное обучение, иноязычное общение, задание квази-профессиональ

Melnyk A.

National Agrarian University of Bila Tserkva, Ukraine

**CONTEXTUAL TRAINING PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE INTERCOURSE FOR NON-
PHILOLOGICAL STUDENTS**

The article covers the essence of the contextual approach to training and the peculiarities of its applying in the process of FL for specific purposes students of non-philological specialities.

Keywords: contextual training, professional FL communication, quasi-professional assignment, professional authentic text.